

ROZHOVOR S PhDr. EVOU KOWALSKOU, DrSc.

PhDr. Eva Kowalská, DrSc.
počas prednášky. Foto Peter Koval'

PhDr. Eva Kowalská, DrSc., je popredná slovenská historička. Venuje sa dejinám raného novoveku so zameraním na dejiny cirkvi a konfesionalizáciu, školstvo a kultúru. Z týchto oblastí publikovala niekoľko monografií a mnoho štúdií, často aj v zahraničí, kde absolvovala aj niekoľko študijných a výskumných pobytov. Je členkou vedeckých rád univerzít a vedeckých inštitúcií aj redakčných rád viacerých časopisov.¹

Ján Adam: *Istý historik, sám sa zlostím na takúto anonymizáciu, takže bol to Ivan Chalupecký, v jednej recenzii alebo rozhovore rozdelil historikov na dve skupiny, tých, čo pracujú (aj) s prameňmi a tých, čo pracujú (len) s literatúrou. V rozdelení bol asi aj kúsok dešpektu k tej druhej kategórii. Prečo si v tej skupine, v ktorej si?*

Eva Kowalská: Lebo si ctím pramene a bez nich to nie je až také zaujímavé. Literatúra je dobrá vec, teórie sú dobrá vec, ale keď nemajú oporu v prameňoch tak vlastne to nie je pravé orechové, nemá to štavu.

Ján Adam: *Už vo viac ako 30 rokoch starom Úvode do dejepisu, ale napr. aj v svojej poslednej knihe venovanej komparatívnym dejinám Európy hovorí Miroslav Hroch, že je zbytočné rozmnožovať extenzívnym spôsobom už známe poznatky (napr. o postavení poddaných), resp. potvrdzovať to, čo už vieme, radšej treba energiu nasmerovať na syntetizovanie poznatkov smerom ku komparácii a typológii.*

Eva Kowalská: Profesor Hroch mi vždy hovoril, že ma je škoda na to, čo robím, že mám robiť komparatívne dejiny, že na to mám, ale to tam nedávaj (*smiech*). Ja som inej mienky, nie celkom zdieľam tieto jeho bonmoty okolo významu komparácií a teórií. Ale v zásade ak poznáš teóriu a máš ju podloženú autentickým štúdiom, tak lepšie pochopíš, čo sa deje a tým môžeš lepšie porovnávať priebeh istých procesov, ktoré sú aktuálne v súčasnosti alebo ktoré boli v minulosti. Ale to, ako prebiehali v minulosti, by iba na základe nejakého teoretizujúceho poznania nebolo celkom jednoduché dohľadať. Sú veľké udalosti, veľké dejiny, ale na základe štúdia prameňov môžu byť ináč vnímané.

Ján Adam: *Zawsze teoretyzuj, povedal raz Jerzy Topolski. Lahšie sa však teoretizuje tomu, kto si svoje odsedel v archívoch...*

1 Bližšie: <http://www.history.sav.sk/index.php?id=eva-kowalska>

Eva Kowalská: Presne tak.

Ján Adam... *a najlepšie nad rôznymi materiálmi, čo je nakoniec aj prípad spomínaného M. Hrocha, ako niekomu, kto sa do toho pustí bez takejto predprípravy.*

Eva Kowalská: Bez opory v prameňoch sa historik môže vydať nielen falošným smerom, ale vlastne aj takým, ktorý je viac-menej na povrchu. To je potom falošné vnímanie histórie, keď sa pozeráš len na to, čo už bolo niekde v porovnateľných situáciách, ale vyznenie jednotlivých udalostí alebo jednotlivých procesov v konkrétnych prípadoch bude úplne iné. A to bez poznania nejakých pramenných zdrojov celkom nejde. Ja som proste stará škola.

Ján Adam: *Nedávno v Postoji uverejnili článok Daniela Pipesa (syna Richarda Pipesa), ktorý vyzdvihuje kritiku súčasného stavu a štúdia histórie od Niala Fergussona z jesene minulého roku.² Ten poukázal na úpadok štúdia „klasických“ odvetví historiografie ako sú politické a sociálno-ekonomické dejiny a rozmach partiálnych disciplín alebo tém, ako príklad uvádza kurz Dejiny emócií na Yale.³*

Eva Kowalská: Ono to vlastne je tak, že historiografia sa rozvíja akoby v nejakých vlnách. „Veľké dejiny“, klasické naratívy mali hviezdne obdobie v 19. – prvej polovici 20. storočia. Reakcia na to boli nové smery ako mikrohistória, dejiny mentalít, dejiny kultúry v zmysle Petra Burkea a podobne. V súčasnosti sa to už zase vníma ako ponor do nejakých skurilných vecí. Je to možno zaujímavé, ale nehovorí to o tom, kam v podstate môžeme smerovať, lebo čo sa dnes deje, sú vážne veci a v podstate vidíš, že čo sa dnes odohráva, musíš vnímať na pozadí toho, čo bolo kedysi. Nemožno si vystačiť iba s dejinami emócií, používaním toaletných zariadení, kozmetiky alebo čohokoľvek v tom zmysle. Treba vnímať kontexty a rôzne zaujímavosti z každodenného života neposkytnú celkový obraz, musíš to asi kombinovať.

Ján Adam: *Aký je teda tvoj vzťah k týmto vyššie spomínaným, aj ďalším novším smerom?*

Eva Kowalská: No, poznačilo ma to, podstatným spôsobom, ale som sa tomu ubránila (*smiech*). V tom zmysle, že som sa s nimi zoznámila, zobrala si isté inšpirácie a vnímam svoj výskum aj z tohto hľadiska. Ja som však z generácie, ktorá bola vychovaná na teórii marxizmu, z vulgarizovaného, preto prílišne teoretizovanie beriem s rezervou. Na druhej strane teóriu ako takú, resp. rôzne teoretické koncepty samozrejme nezaznávam, ale práve, čo je možno generačná záležitosť ako reakcia na naše štúdium, ani neprečeňujem. Mám k tomu taký neutrálny postoj. Prameň je pre mňa však stále dôležitý, ale môžem potvrdiť, že sa dnes už na tie isté pramene dívam inými očami a nachádzam v nich aj to, čo som predtým prehliadla.

Ján Adam: *Takže nás to naučilo vnímať prameň komplexnejšie?*

Eva Kowalská: Áno, u nás zase treba zobrať do úvahy jednu vec, že na rozdiel od iných historiografií nemáme veľa prameňov vydaných, spracovaných vo forme kritických edícií. Takúto prácu musíš robiť sama, keď chceš ísť do prameňa. A to je

2 <https://www.postoj.sk/22863/historici-v-amoku>

3 <https://www.goacta.org/images/download/Ali-Ferguson-Merrill-Speech.pdf>

v podstate iný typ práce, ako keď máš predpripravené materiály, ktoré už len dávaš do iných kontextov, iných súvislostí. U nás na doktorandskom štúdiu bazírujeme na tom, aby študenti dostali teoretickú prípravu. Netvrdím, že je to úplne tip-top, ako by sme si predstavovali, ale dozvedia sa v rámci kurzu, ktorý ponúkame, o základných konceptoch interpretácie dejín teórie nacionalizmu, teórie mikrohistórie, dejín mentalít, dejín kultúry, modernizácie. Toto dostanú ako základnú teoretickú výbavu, ktorú inde ponúkajú vysoké školy. A keď ja zisťujem, že nečítajú, nevedia, kto je Peter Burke, Miroslav Hroch a ďalší, nepoznajú, čo je konfesionalizácia, tak sa im tieto koncepty snažíme poskytnúť, aby sa vedeli orientovať, vedeli s tým pracovať pri vlastných výskumoch.

Ján Adam: *Za tvojich doktorandských čias to bolo jednoduchšie, bola jedna oficiálna teória aj metodológia, ktorá bola vlastne ideológiou, a hotovo. Spomínala si súčasné doktorandské štúdium. A čo tvoja kandidátska, vtedajšou terminológiou povedané, téma? Bol to tvoj výber alebo ti to určili?*

Eva Kowalská: Áno, aj. Na diplomovke som robila dejiny školstva a v podstate to bola téma zo starších dejín. Z princípu som nechcela ísť robiť 19. a ani 20. storočie, to ma veľmi nebavilo, ale mala som za sebou nejaké výskumy z 18. storočia. Na úplný stredovek som zase nemala výbavu archivársku a vôbec medievistickú. Takže to bolo obdobie raného novoveku, ktoré ma najviac zaujímalo a tam vlastne dejiny školstva neboli „závadné“. Nebolo to nikomu trňom v oku, dalo sa cez to prejsť celkom dobre a od toho som sa odrazila ďalej.

Ján Adam: *Historik nesedí len v za pracovným stolom, v knižniciach a archívoch, ale má aj mimopracovný život. Takže čo teraz čítaš? Ale nie odborné.*

Eva Kowalská: (Smiech) Keď ja iné ako odborné veľmi nečítam. Prečítala som teraz Veroniku Čapskú, ktorá veľmi zaujímavým spôsobom analyzovala kultúrny mecenát jednej aristokratickej rodiny. Čo to znamenalo byť kultúrnym a vôbec byť mecenómom v období 18. storočia, keď začína osvietenstvo, v podstate také „promo“. Akým spôsobom sa to „barokové“ mení na „osvietenské“. Začala som listovať aj Heinza Schillinga, jeho nový životopis Martina Luthera. Je to taká konštitutívna vec, ktorá ma bude asi dlho priťahovať, lebo Schilling pozoruhodným spôsobom prešiel od sformulovania konceptu konfesionalizácie k písaniu biografie Luthera. Od toho, ako prebiehali procesy v 16. – 17. storočí vo vzťahu cirkev – štát ako veľkých entít, ako sa vytváral ich vzájomný pomer, ako fungovala vôbec spoločnosť, došiel v podstate k tomu, že si všimá Luthera ako jednotlivú osobu. Práve u Schillinga je zaujímavý posun od veľkej teórie k životopisu konkrétneho človeka, ktorý je ale zase obohatený o tie konceptuálne veci. Je to veľmi dobrá kniha... A čo také by som ešte mala čítať?

Ján Adam: *No tak divadlo.*

Eva Kowalská: Naposledy som v Košiciach videla Zločin a trest. Bolo to veľmi zaujímavé predstavenie, až na to, že sa mi nehodilo do toho priestoru (historická budova Štátneho divadla, pozn. J. A.), skôr by som si ho vedela predstaviť v nejakom štúdiu, ale bolo to veľmi dobré.

Ján Adam: *Tak to môže aspoň naraz vidieť viac ľudí a nakoniec tá minimalistická scéna mala viac štúdiový charakter a osvetlenie nakoniec tiež. A kino?*

Eva Kowalská: Jáj, to sa ani nesmiem priznať (smiech). Kamarátka ma zviedla na Všetko alebo nič. No, Evita...

Ján Adam: *Aspoň to môžeš kritizovať z prvej ruky, nie ako tí, ktorým je všetko jasné aj bez toho, aby to videli.*

Eva Kowalská: No veď práve. Ja som to vnímala ako fenomén kultúry, pristupovala som k tomu analyticky.

Ján Adam: *Začínala si svoju vedeckú dráhu výskumom dejín školstva, občas sa k tomu vrátiš. Si aj školiteľkou doktorandov, no na rozdiel od viacerých kolegov z ústavu, ktorí pôsobia na rôznych univerzitách, sa ale priamej pedagogickej činnosti nevenuješ. Aj keď, a dnešné stretnutie je toho dôkazom, sa kontaktom s univerzitným prostredím nevyhýbaš. Zasadáš vo vedeckých radách, oponuješ, zúčastňuješ sa konferencií. Učenie ťa nikdy nelákalo?*

Eva Kowalská: Raz, už dávnejšie, som povedala, že učiť nebudem. Ja nemám schopnosť, podľa mňa, učiť, takže sa do tejto sféry veľmi nehrniem. Asi by ma frustrovali študenti, ktorí sú nezainteresovaní. Ja rada pracujem s ľuďmi, ktorí sú motivovaní, a to sú doktorandi. To priznávam, tam ma to baví, s nimi robiť. Rutinu vysokoškolského učenia, poviem to rovno, by som asi nezvládala.

Ján Adam: *Dovoľ mi nesúhlasiť s touto tvojou autocharakteristikou. Celkom rád by som k tebe chodil do školy a hádam by som nebol nezainteresovaný. Ďakujem za rozhovor a teším sa na ďalšie stretnutie.*

S PhDr. Evou Kowalskou, DrSc., sa zhováral Ján Adam.